בסייעתא דשמיא

אז ישיר

פרשת וירא
תשפ"ז
גליון 4

שיחותיו של הגה"צ **רבי אשר זעליג הכהן רובינשטיין זצ"ל** ראש ישיבת תורת שמחה

ברית הארץ

[א]שוב לצערנו, עלה המות בחלוננו, כאשר בני ישמעאל, ערבים מתאבדים, שפכו דם ישראל. ושוב הממשלה מנסה לחשוב פתרונות למגר תופעה זו. אולי 'סגר' ואולי משהו אחר. דברים שאולי יש בהם 'השתדלות' ואולי לא. אך ודאי שאם רואים אנו פעם אחר פעם, דם יהודי שנשפך, בהכרח שטמון כאן ענין רוחני. אם 'אשור שבט אפי' - וכרגע הנידון אינו על 'אשור' אלא על בני ישמעאל - יש להתבונן בדברי התורה הקדושה, **תורת חיים**, **תורת נצח**, ולדעת אולי נגלה מה שורש כחם של בני ישמעאל, להיות שליחים, 'שבט', להכות בנו.

ישמעאל הוא בן אברהם. והבטיחו הקב"ה ואמר: "כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ" (כא יג). אך יש תנאים לזכות לכך.

נתבונן אם כן בפרשתנו, בשורש ענינו, כחו ומהותו, של ישמעאל.

שורש המלחמה בטענת הערבים, היא **בזכותם** על ארץ ישראל. שלהם היא, כך הם טוענים. אי אפשר שטענה זו תבוא ללא בסיס. ואם כן הבה ונראה על מה מתבססת טענתם וכחם, על פי התורה.

הברית, כתנאי לארץ ישראל

מיד לאחר שהבטיח הקב"ה לתת לאברהם את ארץ כנען לאחוזת עולם, "וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֵת כָּל אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים" (יז ח). מצטווה אברהם אבינו לשמור, הוא וזרעו אחריו, את הברית, **ברית מילה**. "זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר" (שם י).

במדרש אנו מוצאים שיש שייכות בין שני הדברים, וזכות המילה היא שמזכה את עם ישראל בארץ ישראל: "ונתתי לך ולזרעך אחריך... **אם מקיימין בניך את המילה, הם נכנסין לארץ, ואם לאו, אין נכנסין לארץ**. (ילקוט בראשית יז, רמז פב). ובמדרש רבה (בראשית מו, ט): "'ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' אבון ב"ר יוסי, כתיב (יהושע ה) 'וזה הדבר אשר מל יהושע'. דבר אמר להם יהושע ומלן, אמר להם, מה אתם סבורין שאתם נכנסין לארץ ערלים? כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו, 'ונתתי לך ולזרעך אחריך' וגו'. על מנת 'ואתה את בריתי תשמור'".

מבואר, אפוא, שברית המילה היא אחד התנאים לזכות בארץ ישראל.

ישמעאל נימול. כך גם בניו. באים בני ישמעאל בטענה 'גם אנחנו נימולים!' אם כן יש לנו, כמוכם, זכות בארץ ישראל.

זה הוא התנאי הבסיסי לזכות בארץ ישראל[ב].

א. השיחה נאמרה בפני אברכי הכולל 'פרי עץ חיים' אשדוד, שנת תשנ"ה. שנה בה אירעו כמה פיגועים שרח"ל גבו דם ישראל, הי"ד.

ב. והנה ודאי יש בכח לימוד התורה להגן ולהציל מכל רע, אמנם היינו מצד 'רפואת התורה להיצר, הכללי'. כפי שגילה לנו מרנא אור ישראל מסלנט זצ"ל (אגרת ז), אלא שיש את ה'פרטי', והוא השייך לכל ענין לפי מה ששייך לו. וזהו מה שנתבאר כאן.

הגלות בגלל חסרון באמונה

בסיבת הגלות והשעבוד במצרים, נחלקו אמוראים בנדרים (לב.): "מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים?... ושמואל אמר, מפני שהפריז על מדותיו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר: 'בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה' (טו ח)".

בפירוש המיוחס לרש"י (שם): "שהפריז על מדותיו - שהגדיל לישאל על מדותיו של הקדוש ברוך הוא שאמר במה אדע". וראה מה שכתב המהר"ל (חדושי אגדות, נדרים שם): "יש לפרש שדעת רז"ל כי השם יתברך הביא את זרע אברהם בגלות, מפני שלא היה אברהם **מתחזק כל כך באמונה**, לכך הביא השם יתברך זרעו בגלות, כדי שיקנו האמונה וידעו כח מעשיו שהוא עושה לאוהביו וגבורותיו אשר עשה לאויביו כמו שעשה למצרים מן מכות הגדולות והנוראות והטובה שעשה לאוהביו, וכמו שמשמע מן הכתוב שכל אשר היה עושה [היה] שידעו שמו וגבורתו תמיד".

אין אומה ולשון בעולם הדומה לישמעאל, לחיוב ולשלילה. 'וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם יָדוֹ בַכֹּל וְיַד כֹּל בּוֹ, וְעַל פְּנֵי כָל אֶחָיו יִשְׁכֹּן'. אך למעשה, גם הם מאמינים בהקדוש ברוך הוא יותר מכל אומה ולשון בעולם. הנוצרים, לעומתם, לא מאמינים, אלא מנהג אבותיהם בידיהם.

הכנסת אורחים

ענין נוסף שנוהגים בו גם בני ישמעאל הוא **הכנסת אורחים**. דבר זה למד ישמעאל מאברהם אבינו, כמבואר ברש"י מהמדרש, על הפסוק "ויתן אל הנער" (יח ז) - זה ישמעאל, לחנכו במצוות (ב"ר).

בהכנסת אורחים גם כיום הרבה מהם מוסרים את נפשם. כאשר מזדמן אורח באהלו של בדואי, הוא ידאג מאד לארחו כראוי. וכפי שלוט מסר נפשו למען אורחיו, ואמר 'כי על כן באו בצל קורתי' (יט ח).

מסופר שגם בשנת בצורת, ברעב, הזדמן אורח לאהל של ישמעאלי, נשאר להם רק כבש אחד, ולכבודו שחטו אותו ונתנו לו. אבן, כשיצא מאיתם, וכבר אינו 'אורח' שלהם, יתכן וירצחוהו נפש, וזה לקיים דבר אחר ששייך להם - 'ידו בכל', אבל כ'אורח' זכאי הוא לכל טוב.

תפלתה של הגר ושל ישמעאל

אדיקותם של בני ישמעאל בתפלה [ועל כל פנים ה'דתיים' שביניהם], הוא דבר הגלוי לעין כל. כשמגיע זמן תפלתם, יפסיקו את עבודתם, ישטחו שטיח וכדומה ויתפללו ויכרעו ברך, בכל מקום, ללא בושה או מחשבת 'מה יאמרו הבריות'.

כח זה ודאי הגיע אליהם מאביהם ישמעאל, שם מוצאים אנו אצלו, ואצל אמו הגר, את הבקשה והבכיה לפני הקב"ה בעת צרתם.

מלאך ה' התגלה אל הגר בברחה מפני שרה. הוא מבשר לה: "וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל, כִּי שָׁמַע ה' אֶל עָנְיֵךְ" (טז יב). ה' שמע לקול תפלתה בעניה.

ושוב, כשתעתה במדבר וכלו המים מן החמת וישמעאל חלה, התפללה: "וַתִּשָּׂא אֶת קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ" (כא טז). ואף ישמעאל נשא קולו בבכי, וה' שמע תפלתם: "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנַּעַר, וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים אֶל הָגָר מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ, מַה לָּךְ הָגָר אַל תִּירְאִי, כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנַּעַר, בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם" (שם יז).

ואף דוד המלך ביקש שה' ישמע שוועתו כפי ששמע להגר. וזה לשון המדרש (בראשית רבה פרשה נג פסקה יד): "כתוב בספר תהלים (שם לט) 'שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה' וגו'. אל דמעתה של הגר לא החרשת, אל דמעתי אתה מחריש?! ואם תאמר ע"י שהיתה גיורת היתה חביבה" וכו'.

גם ישמעאל, נענתה תפלתו. ובאמת מלאכי השרת באו לקטרג עליו, כמבואר בהמשך המדרש (שם): "אמר רבי סימון קפצו מלאכי השרת לקטרגו, אמרו לפניו רבון העולמים, אדם שהוא עתיד להמית את בניך בצמא,

אתה מעלה לו בארץ? אמר להם, עכשיו מה הוא, צדיק או רשע? אמרו לו, צדיק! אמר להם, איני דן את האדם אלא בשעתו".

ובתנחומא (ויצא פרק ה) מבואר שהמשא ומתן היה בין המלאך שה' אמר לו לגלות את עיני הגר ולמצוא את הבאר, לה': "אמר אותו מלאך, רבש"ע, לרשע הזה שעתיד לקפח את העוברים ואת השבים אתה מעלה לו את הבאר? אמר לו הקב"ה, מהו עכשיו, לא צדיק הוא?! איני דן את האדם אלא על שעה שעומד בה בדין לפני, לפיכך כתיב 'כי שמע אלהים אל קול הנער, באשר הוא שם'".

ואף שמו של **ישמעאל** רומז על ענין שמיעת התפלה - **ישמע א-ל** תפילתו, ה' שמע וישמע לקול תפלתו.

עד כדי כך, מהותו של ישמעאל בן אברהם מסמל את ענין שמיעת התפלה, כפי שמצאנו בברכות (נו:): "**הרואה ישמעאל בחלום, תפלתו נשמעת**. ודוקא ישמעאל בן אברהם, אבל טייעא בעלמא לא".

'עתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים'

אך לא מחמתו בלבד קיבל שם זה, אלא גם בעבור **שעם ישראל יתקרבו להקב"ה ויאמינו בו**. ואם חיים כולם תחת תאנתם וגפנם, אומרים 'שלום עליך נפשי' ושוכחים את יוצרם, ישתמש בהם ה', בבני ישמעאל, להביאנו לתפלה. והדברים מפורשים בפרקי דרבי אליעזר (פרק לא): "ולמה נקרא שמו ישמעאל? שעתיד לשמוע הקב"ה באנקת העם, ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, לפיכך נקרא שמו 'ישמעאל'".

כל הקורה עמנו כיום, וקרה במשך שנות גלותנו, הצרות והרדיפות, הרציחות ושפיכות הדם על ידי בני ישמעאל, בארץ באחרית הימים, הוא למען שנרים קול זעקה לבורא העולם, והוא ישמע באנקת העם, ולפיכך נקרא שמו 'ישמעאל'. כל זה כדי שיביא תפילות מעם ישראל.

כתוב בחז"ל שלעתיד לבא משלח הקב"ה אבות העולם לנחמם, אברהם אומר הגיע זמן נחמותך, עתידה שתאמר כנסת ישראל: ממך איננו מקבלים נחמה. כלל ישראל יאמרו שאינם יכולים לקבל תנחומים מאברהם, כיון שאמר על ישמעאל 'לו יחיה לפניך' (יז יח).

אולם, כאמור, יש להם תפקיד, לעוררנו לתשובה. [וראה בתרגום יונתן (שם) שכתב: "הלואי ישמעאל יתקיים ויפלח קומך". שהתפלל שיחזור בתשובה ויעבוד את ה'].

כחו של ישמעאל

נוכחנו לראות מספר ענינים שנוהגים בהם בני ישמעאל כיום, ומכאן יונקים הם כח לערער ולטעון נגד זכות עם ישראל על ארץ ישראל. ואלו הם: **אמונה, ברית מילה, הכנסת אורחים ותפלה**, מצוות שמקיימים הם עד היום. מה שאין כמעט בשאר האומות.

יש בהם מתאבדים, שמוכנים לתת נפשם בשביל הארץ. וכי מקרה הוא שהרבה רוצחים ביניהם הם קנאים, הנוהגים, עכ"פ כלפי חוץ, בצניעות, בהנהגתם ובלבוש נשותיהם.

ואשר על כן, כדי שנוכל ליטול מהם כח זה, מוטל עלינו להיות חזקים יותר מהם באלו הדברים שיש להם.

אם **ברית** הוא אחד מתנאי הארץ, בהכרח שעלינו להתחזק בזה. בשמירת הברית וצניעות.

'מאוייבי תחכמני' - יצחק מול ישמעאל

בסוף הפרשה מצאנו את כחו של יצחק כנגד ישמעאל. זוהי פרשת העקידה. מסירות נפש!

"וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" (כב א). וראה בפירוש השני שהביא רש"י: "אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק, באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני, לא הייתי מעכב".

אכן, ישמעאל התפאר בכח **המילה** שמל בן י"ג ולא מיחה. כנגד זה, ליטול ממנו מעלה זו, מגלה יצחק שמוכן הוא למסור את **נפשו לגמרי**. זה לעומת זה. מסירות נפש בשלמות תבטל זכותו של ישמעאל.

אולי אנחנו עדיין רחוקים ממסירות **נפש**. אך עכ"פ עלינו להתחזק בענין זה בקיום המצוות, שלא נקיימן רק 'מלומדה', כי אם מתוך קרבת ד', מתוך חיות ושמחה, בנתינת הנפש.

הישמעאלים למדו לעשות חסד מאברהם אבינו שמסר נפשו על כך. עלינו להתגבר עליהם בקדושה וברוחניות; עלינו להדמות ליצחק, 'כי ביצחק יקרא לך זרע' (כא יב), ולא כל יצחק.

"וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק" (כא ט). שרה מגלה את ישמעאל **מצחק**, רש"י מביא כמה ביאורים מהו 'מצחק' - לשון **עבודה זרה**, כמו שנאמר (שמות לב) 'ויקומו לצחק'. דבר אחר, לשון **גילוי עריות** כמה דתימא 'לצחק בי'. דבר אחר, לשון **רציחה** כמה דתימא (ש"ב ב) "יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו' וגו'. כל שלשת העברות החמורות נמצאות במילה 'מצחק'.

לכן שרה מבקשת מאברהם שיגרש את הגר, אותה ואת בנה: "וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ, כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן הָאָמָה הַזֹּאת עִם בְּנִי עִם יִצְחָק" (שם י). והקב"ה אומר לו להענות למאמרה של שרה: "כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ, כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע" (שם יב).

בכל שנתגבר בדברים האמורים ונלך בדרכו של **יצחק**, ממילא ימעט כחו של **ישמעאל**. וכאשר לא יהיה לו זכויות, אזי יקויים בו "גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ, כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן הָאָמָה הַזֹּאת עִם בְּנִי עִם יִצְחָק". רק כך, על פי התורה זכאים אנו לארץ ישראל.

אין לנו עצה אחרת נגדם. עניני ה'השתדלות' לא יביאו את ההצלה. כי כאמור המלחמה היא **רוחנית**, וממילא כנגד זה יש להתחזק בחסד, בהטבה בין אדם לחברו. אכן, מי כעמך ישראל. החסד הנפלא שיש בעם ישראל. ובפרט בקרב בני התורה, הוא כסמל ודוגמא לתפארת. אך יש מקום להוסיף עוד ועוד.

ישמעאל - ישמע א-ל.

יש לו תפקיד לישמעאל, לא לחינם הוא מצר ומעיק לנו, הכל למטרה שנזעק ונשווע לפני הקב"ה ואז תבוא הישועה ונוכל לקבל תנחומים מאברהם אבינו.

ומה נפלא היה לראות את ההתעוררות המיוחדת שהיתה שבוע שעבר, כאשר האב השכול הכריז וביקש מהצבור בארץ להתחזק בתפלה. ואכן באו אלפים להתפלל בכותל באופן מיוחד.

בכל שנשכיל להבין זאת לאלתר, נתעורר ונשוב אליו יתברך, ממילא לא נצטרך ל'תזכורת' נוספת. וכדברי הרמב"ם המפורסמים בסוף הלכות טומאת צרעת, שזה הטעם להדרגה בנגע צרעת, תחילתו בנגעי בתים, ולאחר מכן בבגדיו של האדם המדבר לשון הרע, ואם לא הבין ושב, יגיע אליו בעצמו. וזה לשונו:

"זה השינוי האמור בבגדים ובבתים שקראתו תורה צרעת בשותפות השם אינו ממנהגו של עולם אלא אות ופלא היה בישראל כדי להזהירן מלשון הרע, שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו, אם חזר בו יטהר הבית, אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוכב עליהן, אם חזר בו יטהרו, ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנין הבגדים שעליו, אם חזר בו יטהרו ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנה עורו ויצטרע ויהיה מובדל ומפורסם לבדו עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים שהוא הליצנות ולשון הרע".

הקב"ה חפץ, לחסוך מאתנו בכי וצער, על כן מה טוב שמעצמנו נאמין ונבוא להתפלל לפניו יתברך. ואם לא עושים כן לבד, מביא ה' 'תזכורת' להעיר לבנו מתרדמת הזמן. ואם לא מבינים מהרמזים, חלילה גדל יותר ויותר הכאב. זה תפקידו של ישמעאל.

יתן הקב"ה ונעשה אנחנו את תפקידנו, ונתחזק במדת החסד, באמונה, בשמירת הברית ובתפלה, ויאמר לצרותנו - די! וישמע א-ל ויחיש גאולתנו ופדות נפשנו. ונזכה במהרה לתנחומים מאבות העולם, לטוב לנו כל הימים.